

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ
ТОКТОМ

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын
2014-жылдын 7-октябрындагы № 60-о
«Жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин
кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө»
аныктамасына жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин
даттануусун кароо жөнүндө

2014-жылдын 30-декабры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу - судья М.Ш. Касымалиевдин, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осконбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында, соттук отурумдун катчысы М.Э. Толобалдиевдин катчылыгы менен «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 7-октябрындагы № 60-о аныктамасына карата даттануусун карап, төмөнкүлөрдү

Т А П Т Ы:

Жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиев 2014-жылдын 26-

августунда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары – Конституциялык палата), 2014–жылдын 27–январындагы №16 «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 5-беренесинин 6-пунктун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп табуу өтүнүчү менен кайрылган.

Өтүнүчтө көрсөтүлгөндөй, Жалал-Абад шаардык сотунун 2004–жылдын 19–апрелиндеги өкүмү менен Д.Ж. Токтосунов жана Р.Ж. Тулкубаев Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза кодексинин 234–беренесинин 2–бөлүгүнүн 1, 2, 4–пункттары менен күнөөлүү деп табылып, Д.Ж. Токтосунов 3 жылга эркинен шарттуу ажыратылган. Бирок, 2004-жылдын 28–майындагы Жалал-Абад областтык сотунун кылмыш жана административдик иштер боюнча соттук коллегиясынын өкүмү менен Жалал-Абад шаардык сотунун 2004–жылдын 19-апрелиндеги Д.Ж. Токтосунов жана Р.Ж. Тулкубаев жөнүндөгү өкүмү бузулган. 2004–жылынын 29-июлундагы № 5-945 Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Жазык жана административдик иштер боюнча соттук коллегиясынын токтому менен Д.Ж. Токтосунов жана Р.Ж. Тулкубаев жөнүндө 2004–жылдын 28-майындагы Жалал-Абад областтык сотунун өкүмү бузулуп, алар жөнүндө Жалал-Абад шаардык сотунун өкүмү өзгөртүлгөн. Д.Ж. Токтосуновдун кылмыш аракети Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза кодексинин 234-беренесинин 1, 2, 4-пункттарынан 174-беренесинин 1-бөлүгүнө которулуп квалификацияланып, анын негизинде эки жүз эселенген минималдык айлык акысына чейин айып төлөмүнө кириптер кылынган.

2004–жылдын 10-апрелиндеги «Мунапыс жөнүндөгү» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 1-беренесинин «з» пункту менен жазадан бошотулган.

Ал эми Базар-Коргон райондук сотунун 2014-жылдын 24-апрелиндеги токтому менен Д.Ж. Токтосунов Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пункту менен айыпталган. Бирок, соттолуучу Д.Ж. Токтосуновдун айып боюнча күнөөсүн толугу менен мойнуна аларын, башка кылмышка барбастыгы жана жасаган ишине өкүнөрү жөнүндөгү жазуу түрүндө өтүнүчүн эске алып, аталган биринчи инстанциядагы сот 2014-жылдын 28-январындагы «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 1-беренесинин 7-пунктун жетекчиликке алып чыгарган өкүмдүн негизинде Д.Ж. Токтосунов белгиленген жазадан бошотулган жана кылмыш иши өндүрүштөн кыскартылган. 2014-жылдын 29-майындагы Жалал-Абад областтык сотунун жазык иштери жана административдик укук бузуулар жөнүндөгү иштер боюнча соттук коллегиясынын аныктамасы менен жогоруда көрсөтүлгөн Базар-Коргон райондук сотунун токтому алып салынып, «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» мыйзамдын 5-беренесинин 6-пунктуна ылайык, жазык жоопкерчилигинен же жазадан бошотуу бөлүгүндө аларга карата мурда мунапыс же ырайым кылуу актылары колдонулган жана кайрадан билип туруп кылмыш жасаган адамдарга ушул Мыйзамдын колдонулушу жайылтылбайт деп көрсөтүлүп, кылмыш иши башка курамда кайрадан карап чыгууга ошол эле сотко жиберилген.

Кайрылуучунун пикири боюнча, 2004 – жылдын 10-апрелиндеги «Мунапыс жөнүндөгү» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын негизинде мунапыс колдонулуп, жазадан бошотулгандыгына жана соттуулугу жоюлгандыгына байланыштуу Д.Ж. Токтосуновко карата талашылып жаткан ченемдин колдонулбашы кодулоого алып келет жана Конституциянын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келбейт. Ошондой эле, кайрылуучу аталган укуктук ченем Конституциянын 20-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келбейт деп эсептейт. Анткени, Конституция жарандын укуктарын жокко чыгаруучу мыйзамдар алынбашы керек деп белгилейт.

Мындан сырткары, кайрылуучу тараптын пикири боюнча, аталган укуктук ченем Конституциянын ар кимге Конституцияда каралган анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого алган кепилдикти бекиткен 40-беренесинин 1-бөлүгүн жокко чыгарат.

Жогоруда көрсөтүлгөн жагдайлардын негизинде кайрылуучу тарап 2014–жылдын 28-январындагы «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 5-беренесинин 6-пунктунун талаптары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы деп белгилеп, Конституцияга ылайык эмес деп таап берүүнү суранат.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы кайрылууну жана ага тиркелген материалдарды изилдеп чыгып, өтүнүч боюнча «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн негизинде текшерип чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келген.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24-беренесине ылайык, мыйзамдын жана башка ченемдик укуктук актынын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу - ишти кароого негиз болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, эч ким жынысы, расасы, тили, майыштуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес.

Көрсөтүлгөн ченемдер Кыргыз Республикасы менен укуктук байланышта болгон бардык адамдарга алардын укуктарын жана эркиндиктерин мамлекет тарабынан коргоого багытталган.

Адамдын укуктарын жана эркиндиктерин сактоонун жана коргоонун натыйжалуу ыкмасы болуп соттук коргоо эсептелгендигине байланыштуу, ар кимдин сот алдында бирдей болуусунун конституциялык бекитилиши терең мааниге ээ.

Ар кимге Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган анын укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого кепилдиктер берилет. (Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн). Мындай ченемди бекитүү адамдын укуктарын жана эркиндиктерин калыбына келтирүү максатында сотко кайрылуу укугун жана ал боюнча соттук чечимди чыгарууну билдирет. Ушуга байланыштуу «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» мыйзамдын талашылып жаткан жоболору Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген соттук коргоо укугунун жокко чыгарылышына жана чектелүүсүнө алып келбейт.

2002-жылдын 14-июнундагы № 101 «Мунапыс берүүнүн жана ырайым кылуунун жалпы принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамынын 1-беренесине ылайык, мунапыс берүү - кылмыш жасоодо күнөөлүү болгон жекече аныкталбаган адамдар чөйрөсүн жазык жоопкерчилигинен жана жазалоодон толук же жарым-жартылай бошотуу, болбосо сот тарабынан белгиленген бул адамдарга карата жазаны жеңилерээк жазага алмаштыруу, болбосо жазалоонун кошумча түрүнөн бошотуу болуп саналат.

Ченемдери талашылып жаткан Мыйзам кылмыш жасаган жана жазасын өтөп жаткан адамдардын укуктарын жокко чыгарууга же кемсинтүүгө, чектөөгө же бузууга багытталган эмес. Анткени ал табигый иши боюнча жалпы кабыл алынган адам укуктарын жана эркиндиктерин сыйлап, гумандуулук жана боорукерлик принциптерине негизделген.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин кайрылуусун карап чыгып, талашылып жаткан Мыйзамдын ченеми өзүндө кандайдыр бир белги боюнча кодулоого жол

берген жоболорду камтыбайт, жана кайрылууда коюлган талаптар Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүү жаратпайт деп, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24-беренесинин, 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун негизинде аны өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиев Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы кабыл алган аныктама менен макул болбогондугун билдирип, 2014-жылдын 14-ноябрында Конституциялык палатага даттануу менен кайрылган.

Кайрылуучу өзүнүн даттануусунда Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул эместигин билдирип, 2014-жылдын 26-августундагы өтүнүчүндө көрсөтүлгөн маселелерди кайрадан кайталап, кайрылуунун формасы жана мазмуну боюнча конституциялык мыйзамдын талаптарына ылайык келбегендиги жөнүндө эч кандай жетишпестик же кемчилик көрсөтүлбөгөн, аларды жоюу талабы да коюлбаган деп белгилеген.

Мындан сырткары ал Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза кодексинин 76-беренесинин негизинде жаран Д. Токтосунов 10 жыл мурда эле соттолбогон жаран болуп саналгандыктан жана ага карата жогорудагы Мунапыс жөнүндөгү мыйзам сөзсүз түрдө колдонулушу керек экендигине карабай, сот тарабынан Конституциянын талаптары одоно бузулгандыгы жөнүндө көрсөткөн.

Конституциялык палата даттануунун жүйөлөрүн изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянактарга келген.

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 11-бөлүгүнүн негизинде конституциялык сот өндүрүшүн жүзөгө ашыруу тартиби конституциялык мыйзам менен аныкталат. Мындай мыйзамдык акт болуп «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзам саналат.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24-беренесине ылайык, конституциялык

сот өндүрүшүнүн алкагында ишти кароо үчүн мыйзамдын, же башка ченемдик укуктук актынын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу - ишти кароого негиз болуп эсептелет. Бул негиз конституциялык сот өндүрүшүн козгоо же козгоодон баш тартуу маселесинде маанилүү болуп саналат жана Конституциялык палатага кайрылууга жол берүүнүн критерийлерине таандык.

Жогоруда аталган конституциялык мыйзамдын 28-беренесине ылайык, кайрылууну жана ага тиркелген документтерди текшерүү, анын ичинде белгиленген мыйзамдын 24-беренесине ылайык келүүсүн кароо Конституциялык палатанын төрагасынын чечими менен түзүлгөн судьялар коллегиясынын ыйгарым укуктарына кирет.

Ушуга байланыштуу, Конституциялык палата 2014-жылдын 7-октябрындагы № 60 «Жаран Д.Ж.Токтосуновдун өкүлү С.Камбаралиевдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамада камтылган судьялар коллегиясынын жыйынтыктарына кошулат, анткени көрсөтүлгөн мыйзамдын 5-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу байкалбайт.

2. Бардык адамдардын мыйзам жана соттун алдында тең укуктуулугу тууралуу конституциялык жобо (16-беренесинин 3-бөлүгү) укуктук мамлекеттин фундаменталдуу негиздеринин бири болуп саналат жана биринчи кезекте мыйзамда кандайдыр бир айырмачылыктарды орнотууга жол бербөөнү, жынысы, тили, майыптуулугу, этноско таандыктыгы, курагы, туткан дини, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле адамдын жана жарандын анын коомдук жана жеке жашоосундагы ар кандай тармактарда укуктук мүмкүнчүлүктөрүнүн тең укуктуулугун бузууга алып барууну камтыган басмырлоого каршы мүнөздөгү талап катары түшүнүлүүсү керек. Ошол эле учурда мыйзам чыгаруучу тарабынан таанылган бардыгынын мыйзам алдында тең укуктуулугу принцибине чектөө коюу мыйзамдуу жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө

көрсөтүлгөн жалпыга маанилүү конституциялык максаттарга шайкеш болушу керек. Конституциялык палатанын мындай позициясы 2014-жылдын 7-октябрындагы чечиминде белгиленген.

Жогорудагылардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 47-беренесин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Конституциялык палата

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Жаран Д.Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 7-октябрындагы аныктамасына киргизилген даттануусу канааттандыруусуз калтырылсын.

2. Конституциялык палатанын токтому ушул даттануу боюнча акыркы, арыз ээсинин ушундай эле талап жана ушундай эле негиздер боюнча Конституциялык палатага кайрадан кайрылуусу мүмкүн эмес.

3. Конституциялык палатанын токтому кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Ушул токтом боюнча судьялар Э.Ж. Осмонбаевдин жана К.С. Сооронкулованын өзгөчө пикири бар.

**Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык
палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 7-октябрындагы №
60-о «Жаран Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин кайрылуусун
өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамасына жаран
Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин даттануусун кароо боюнча
кабыл алынган токтомуна судьялар Э. Ж. Осконбаев менен
К. С. Сооронкулованын**

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгү ар бир адамга анын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоого кепилдик берет. Бул ченемдин Конституциянын адамдын жана жарандын негизги укуктары менен эркиндиктерин аныктаган бөлүмүндө жайгашкандыгы, биринчиден, соттук коргоо укугу ар кимге (жеке же юридикалык жакка) таандык болгондугун, экинчиден, сот органдары ар кимдин укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоого милдетүү экендигин, буга мамлекет тарабынан кепилдик кылынгандыгын билдирет. Натыйжада, сот адилеттиги бир эле учурда соттук коргонуу укугунун кепилдиги да, аны турмушка ашыруунун каражаты да болуп саналат.

Дал ошондуктан соттук коргонуу укугу, Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык жана Конституциялык палата өз чечимдеринде бир нече жолу баса белгилегендей, абсолюттук мүнөзгө ээ. Ал универсалдуу жана эч кандай эреже менен чектелбеши керек. Соттук коргонуу укугунун абсолюттук мүнөзүн билдирген белги катары - адамдын өз укуктарын коргоо үчүн жалпы юрисдикциядагы сотторго гана эмес, ошондой эле конституциялык сот адилеттигинин органы болгон Конституциялык палатага кайрылуу мүмкүнчүлүгү саналат.

Конституциялык сот адилеттиги аркылуу соттук коргонуу укугун ишке ашыруу максатында, жеке же юридикалык жактар кайрылуунун субъектилери

катары Конституциялык палатага кайрылууга укуктуу, ушуга карата «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамда тиешелүү укуктук механизм бекитилген.

Бийликти бөлүштүрүү системасында Конституциялык палата коомдук жана жеке кызыкчылыктардын ортосундагы оптималдуу шайкештикти жаратууну, жалпы бардыгынын жана жеке адамдын конституциялык-укуктук статусунун коопсуздугун жана корголуу абалын камсыз кылууну максат кылган мамлекеттик бийликтин уникалдуу субъектиси болуп саналат. Бул жагдай Конституциялык палатанын конституциялык сот өндүрүшү аркылуу, эң негизгиси, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоо жана ошону менен бир катар конституциялык түзүлүштүн негиздерин сактоо, Конституциянын үстөмдүгүн жана тикелей таасирин камсыз кылуу функцияларына түздөн-түз байланыштуу болгон конституциялык ыйгарым укуктарынан жана милдеттеринен келип чыгат.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык жарандын Конституциялык палатага кайрылуусу өтүнүч деп аталат.

Өтүнүч (иш жүзүндө бул конституциялык даттануу) – бул жеке же юридикалык жактын Конституциялык палатага даректелген, мыйзам же болбосо башка ченемдик укуктук акт тарабынан бузулган конституциялык укуктарын коргоо жөнүндө кайрылуусу. Кайрылуудагы конституциялуулугу талашылып жаткан ченемдик жоболор конкреттүү учурга, колдонулуш тажрыйбасына, кандайдыр бир соттук иште колдонууда болгондугуна же колдонулгандыгына байланыштыгы болуусу да, жок болушу да мүмкүн.

Конституцияда жана мыйзамдарда кепилденген, бирок бузулган укуктар менен эркиндиктер, жарандардын арыздары боюнча жалпы юрисдикциядагы соттордо дагы корголот. Бирок мыйзамдарга Конституцияга ылайык келүүсү жагынан баа берүү өңүтүнөн алганда, мындай даттанууну Конституциялык

палата гана кароого укуктуу. Ошондуктан адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин козгогон мыйзамдардын конституциялуулугун текшерүү боюнча Конституциялык палатага гана кайрылууга болот. Конституциялык палата мыйзамдын тигил же бул жоболорун Конституцияга карама-каршы келет деп тапкан учурда алардын жарандардын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин бузган аракетин токтотулат, бул конкреттүү арыз ээлеринин укуктарын жана эркиндиктерин гана эмес, ошондой эле бүтүндөй алганда, конституциялык укук тартибин коргоого алып келет.

Жарандын даттануусун Конституциялык палата себеп жана негиз болгон учурда гана карашы мүмкүн. Ишти карап чыгуунун себептери жана негизи Конституциялык палатанын ар бир чечиминде көрсөтүлөт.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24-беренесине ылайык, иштин Конституциялык палатада каралышынын себептери болуп, мыйзамдын талаптарына жооп берүүчү өтүнүчтөр саналат. Тиешелүү түрдө, жеке же юридикалык жак өтүнүч формасында кайрылмайынча, башкача айтканда, себеп болмоюнча Конституциялык палата Конституциянын 97-беренесинин 6-бөлүгүндө каралган тартипте ишти кароого укуксуз. Өтүнүч боюнча ишти кароого негиз болуп, мыйзамдын, башка ченемдик укуктук актынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелет.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык өтүнүчтө конкреттүү, ушул мыйзамда көрсөтүлгөн кайрылууну кароонун негиздери көрсөтүлүүгө тийиш. Башкача айтканда, арыз ээси табылган күмөндүүлүктү каралуучу маселе катары коюп, ушул эле берененин 3-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык ал маселе боюнча көз карашын негиздеп жана Конституциянын ченемдерине шилтеме келтирүүгө тийиш. Күмөндүүлүк мыйзамдын талаптарына ылайыктуу көрсөтүлбөгөн жана негизделбеген учурда,

кайрылуунун субъектиси коюлган меселени негиздеген эмес деген тыянак менен өтүнүчтү кабыл алуудан баш тартылышы мүмкүн. Жалпысынан күмөндүүлүк мыйзамдын талашылып жаткан жоболору Конституцияга ылайык эместигинде, анын беренелерине шайкеш келбегендигинде турат. Арыз ээси буга ишенимде болууга тийиш жана өтүнүчтө ушундай ишенимдин пайдасына өзүнүн далилдерин жана жүйөөлөрүн баяндоого милдеттүү.

Ошентип, конституциялык мыйзамга ылайык кайрылуунун субъекти өзүнүн күмөн саноосуна байланыштуу Конституциялык палатага кайрылууга укуктуу, башкача айтканда, дал анын өзү талашылып жаткан актынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктү табат. Мындай тыянак «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24, 25-беренелеринин маанисинен жана маңызынан гана эмес, ошондой эле бул мыйзамдын логикалык конструкциясынан келип чыгат, анткени 6-глава «Конституциялык палатага кайрылуу» деп аталат жана биринчи учурда кайрылуунун субъекттери үчүн эрежелерди белгилейт.

Судьялар коллегиясынын өтүнүчтү кабыл алуудан баш тартышына негиз катары талашылып жаткан мыйзам же башка ченемдик укуктук актынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн жоктугу саналат, бул Конституциялык палатанын практикасында кеңири орун алган. Ошол эле учурда, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 28-беренесинин 3-бөлүгү кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздеринин толук тизмесин камтыйт жана бул тизмеде даттанууну карап чыгууга кабыл алуудан өз алдынча баш тартуу катары «күмөндүүлүктүн жоктугу» деген негиз жок.

Натыйжада Конституциялык палата, эгерде кайрылуу бардык формалдуу талаптарга жооп берсе, талашылып жаткан актынын Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн жоктугун негиз катары пайдаланып, кайрылууну кабыл алуудан баш тартууга укугу жок. Мыйзамдын

ченеминин Конституцияга ылайык келүүсү тууралуу маселедеги күмөндүүлүк дээрлик ишти маңызы боюнча карап чыкканга чейин сакталат. Конституциялык сот адилеттигинин маңызынан келип чыккандай, Конституциялык палата үчүн, жеке жана юридикалык жактардын өтүнүчтөрүн алдын ала карап чыгуу учурунда, даттанылып жаткан актыда Конституцияда кепилдик кылынган укуктар менен эркиндиктердин козголгондугу, өтүнүчтү кабыл алуунун негизги критерийи болууга тийиш. Даттанылып жаткан акт тарабынан конституциялык укуктар менен эркиндиктер бузулуп жатканындыгы, жалпысынан маселенин конституциялык-укуктук мааниси бар экендиги ишти маңызы боюнча карап жаткан учурда соттук жыйналышта гана аныктоого болот.

Бирок, Конституциялык палатада «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24-беренесинде көрсөтүлгөн «күмөндүүлүк» судьялар коллегиясы тарабынан табылган учурда гана ишти кароого негиз катары түшүнгөн көз караш басымдуулук кылат. Башкача айтканда, ишти кароого негиз катарында арыз ээсинин шектенүүлөрү эмес, судьялар коллегиясынын өтүнүчтөн табылган шектенүүлөрү таанылат. Конституциялык палатанын мындай позициясы жаңылыштуу деп эсептебейбиз, анткени арыз ээси анын кайрылуусундагы маселе боюнча Конституциялык палатада кандай шектенүүлөр бар экенин биле албайт жана билүүгө тийиш эмес. Конституциянын 97-беренесинин 7-бөлүгүнө ылайык ал өзүнүн шектенүүлөрүнө байланыштуу Конституциялык палатага кайрылууга укуктуу, өз кезегинде Конституциялык палата өтүнүчтү иликтегенден жана ишти расмий соттук жыйналышта маңызы боюнча карап чыккандан кийин гана тиешелүү тыянактарга келүүгө милдетүү. Дагы бир жолу баса белгилеп кетүүчү жагдай, арыз ээсинин пикири боюнча табылган «күмөндүүлүк» жүйөлүү болууга тийиш, кайрылуу субъектисинин позициясы негизделбегендиги кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартууга негиз болуп саналат.

2. 2014-жылдын 30-декабрындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Токтому менен жаран Д. Ж.

Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 7-октябрындагы № 60-о аныктамасына карата даттануусу канаттандыруусуз калтырылган.

Жаран Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиев 2014-жылдын 26-августунда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына келтирген кайрылуусунда, 2014-жылдын 28-январындагы «Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 6-пунктунун талаптары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп белгилеп Конституцияга ылайык эмес деп таап берүүнү суранган.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы кайрылууга жана ага тиркелген материалдарга баа берип, *«Адам укуктарынын жалпыга таанылган декларациясынын 65 жылдыгына байланыштуу мунапыс жөнүндө» Мыйзамы Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген соттук коргоо укугунун жокко чыгарылышына жана чектелишине алып келбейт жана кылмыш жасаган, ошондой эле жазасын өтөп жаткан адамдардын укуктарын жокко чыгарууга же кемсинтүүгө, чектөөгө же бузууга багытталган эмес, тескерисинче, ал өзүнүн табияты боюнча адам укуктарын жана эркиндиктерин сыйлап, гумандуулук жана боорукерлик принциптерине негизделген* деген тыянака келип, ушул себептен кайрылууда коюлган талаптар Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктү жаратпайт деп, кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Жаран Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиев Конституциялык палатанын судьялар коллегиясы кабыл алган аныктама менен макулэместигин билдирип, 2014-жылдын 14-ноябрында Конституциялык палатага даттануу келтирген. Ал алгачкы өтүнүчүндө көрсөтүлгөн маселелерди кайрадан кайталап,

кайрылуунун формасы жана мазмуну боюнча конституциялык мыйзамдын талаптарына ылайыктуулугун текшерүүдө, кандайдыр бир жетишпестикти, же болбосо кемчиликтерди жана аларды жоюу талабын судьялар коллегиясынын аныктамасында көрсөтүлбөгөндүгүн белгилеген.

Конституциялык палата, 2014-жылдын 7-октябрындагы № 60-о «Жаран Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү С. Камбаралиевдин кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамада камтылган судьялар коллегиясынын тыянактарына кошулуп, талашылып жаткан мыйзамдын 5-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүк байкалбайт деп, аныктаманы өзгөртүүсүз калтырган.

Алгачкы белгилеп кетчү нерсе, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 47-беренесинин 10-бөлүгүнө ылайык Конституциялык палатанын актылары негиздүү жана жүйөлүү болууга тийиш. Мындан, Конституциялык палатанын жыйынтыгы судьялар коллегиясы менен макулдугун көрсөтүү менен чектелбей, ар бир тыянагын негиздөөгө милдеттүү экени келип чыгат. Конституциялык палатанын токтому күмөндүүлүктүн жоктугу жөнүндө тыянактарды негиздеген далилдерди камтыбайт. Конституциялык палата судьялар коллегиясынын тыянактарынын туура экенине шилтеме менен гана чектелет.

Конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алуу маселесин чечүүдө Конституциялык палатага келип түшкөн кайрылуулар судьялар коллегиясы тарабынан «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 24, 25, 26-беренелеринде камтылган талаптарга ылайык келүүсү гана текшерилиши мүмкүн. Ошентип, кайрылуулардын конституциялык мыйзамдагы таризи, мазмуну, кайрылуунун субъекти жана предмети боюнча тийиштүү талаптарга жооп бериши анын жарактуулугун аныктайт жана кайрылуунун өндүрүшкө кабыл алынуусун Конституциялык палатага милдеттендирет. Ал эми судьялар коллегиясынын аныктамасында жана Конституциялык палатанын токтомунда бул тууралуу

кылдаттык менен баа берилген тыянактар байкалбайт, коюлган маселеде күмөндүүлүк жок деп гана жыйынтыкталат.

Мындан тышкары, аныктамада судьялар коллегиясы өтүнүчтү кабыл алуудан баш тартуусун «ченемдери талашылып жаткан Мыйзам кылмыш жасаган жана жазасын өтөп жаткан адамдардын укуктарын жокко чыгарууга же кемсинтүүгө, чектөөгө же бузууга багытталган эмес. Анткени ал табигый иши боюнча жалпы кабыл алынган адам укуктарын жана эркиндиктерин сыйлап, гумандуулук жана боорукерлик принциптерине негизделген» деп жүйөөлөгөн. Өзүнүн укуктук табияты боюнча мындай мыйзамдын Конституцияга карама-каршылыгы тууралуу маселеде күмөндүүлүктүн пайда болушу да мүмкүн эмес деген судьялар коллегиясынын жана аларга кошулган Конституциялык палатанын пикирлери таптакыр негизсиз.

Судьялар коллегиясы мунапыс жөнүндө мыйзамдар кимдир бирөөнүн укуктарын буза албайт деген тыянагынан келип чыккандай, мунапыс жөнүндө актылардын конституциялуугун текшерүүнүн кажети жок, демек, мындай мыйзамдар Конституциялык палата тарабынан каралышы мүмкүн эместигине барабар. Кандайдыр бир укуктук негизи жок мындай көз караштар абдан кооптуу мүнөзгө ээ жана конституциялык көзөмөлдөө иш-аракеттеринде баардыгына бирдей мүмкүнчүлүктү камсыз кылуу принцибинин бузулушуна алып келиши мүмкүн. Мунапыс жөнүндө мыйзам укуктар менен эркиндиктерди козгогон башка мыйзамдар **СЫЯКТУУ** эле, конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында текшерүүнүн предмети болушу мүмкүн. Мунапысты жайылтуу маселеси боюнча жалпы эрежеден тышкары атайын учурларды караган 2002-жылдын 14-июнундагы № 101 «Мунапыс берүүнүн жана ырайым кылуунун жалпы принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдери Конституциянын 16-беренесиндеги 2-бөлүккө ылайык келүүсүндө күмөн болууга арыз ээсинин толук укугу болгон. Өз кезегинде, Конституциялык палата ишти эч бир изилдөөгө албастан, расмий жыйналышта арыз ээсинин талаптарын жана жүйөөлөрүн карап чыкканга чейин эле, С. Камбаралиевдин

өтүнүчүндө көрсөтүлгөн күмөндүүлүктүн чындыгында эле бар-жогун чечүүгө негизи да, укугу да болгон эмес.

Мындан сырткары, эмнегедир каралып жаткан маселеге эч кандай тиешеси жок бардыгынын мыйзам алдында тең укуктуулугу принцибине чектөө коюу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөн жалпыга маанилүү конституциялык максаттарга шайкеш болушу керек деген ой-пикир токтомдо түшүнүксүз орун алган.

Ушуга байланыштуу С. Камбаралиевдин (Д. Ж. Токтосуновдун өкүлү) өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндөгү аныктамада, ошондой эле анын даттануусун карап чыгуу боюнча Конституциялык палатанын токтомунда камтылган талашылып жаткан актынын Конституцияга ылайык келүү маселесинде күмөндүүлүктүн жоктугу жөнүндө тыянак конституциялык мыйзамдын 24, 25, 28-беренелерин бузат, мындай аракеттер жана соттук актылар соттук коргонуу конституциялык укугун турмушка ашырууга тоскоолдук кылат деп эсептейбиз. Бул маселе өзгөчө мааниге ээ, анткени Конституция тарабынан таанылган укуктар жана эркиндиктер мыйзамдар же башка ченемдик укуктук актылар тарабынан бузулуп жатат деп эсептеген ар бир адам, алардын конституциялуугун талашууга укуктуу (Конституциянын 97-беренесинин 7-бөлүгү), бул конституциялык укук дал ушул конституциялык сот адилеттигине кайрылуу аркылуу жүзөгө ашырылат жана мыйзамдар же башка ченемдик укуктук актылар тарабынан бузулуп жаткан укуктарын соттук коргоо үчүн жападан жалгыз мүмкүнчүлүк болуп эсептелет.

Судьялар:

Э.Ж. Осмонбаев

К.С. Сооронкулова